

کتابخانه‌های ترکیه: موانع، تنگناها و پیشنهادهای

نویسنده: سچکین سویم (مجله بیلیم واتوپیا)
ترجمه: وابسته فرهنگی سرکنسولگری ج.ا.ا. استانبول

در کتابخانه دانشگاه هاروارد، که یکی از مشهورترین دانشگاه‌های آمریکا است ۱۰۱۵ نفر، در کتابخانه دانشگاه یاله ۵۲۸ نفر، در کتابخانه استنفورد ۴۹۰ نفر کتابدار انجام وظیفه می‌نمایند. کتابخانه ملی ترکیه، که بزرگترین منبع اطلاعاتی کشورمان است، با ۲۰ نفر کتابدار سعی دارد خدمات مدرن کتابخانه‌ای را ارائه نمایند.

از نظر تعداد کتاب نیز نمی‌توان گفت کتابخانه‌هایمان به حد کافی دارای کتاب هستند، چنان‌که در سال ۲۰۰۱ تعداد کتاب‌های کتابخانه ملی که به عنوان حافظه ملی کشورمان محسوب می‌شود، ۹۳۶ هزار جلد بود. اگر به جدولی که نجاتی اغرالی اوغلو در مقاله‌ای با عنوان «کتابخانه مرکزی برای استانبول» ترسیم کرده است، نگاهی بیندازیم، می‌بینیم که در این خصوص حتی از کشورهایی مثل آذربایجان، قزاقستان و بلغارستان نیز عقب‌تر هستیم (نگاه کنید به جدول شماره ۱)

وخامت اوضاع را به شکلی آشکارتر در برابر دیدگان قرار می‌دهد. برای دیدن این مسئله تنها کافی است که به وضعیت موجود در کتابخانه‌هایمان که دارای وضعیتی ناامیدکننده هستند نگاه کنیم. در ترکیه در سال ۲۰۰۱، تعداد کتابخانه‌های عمومی وابسته به مدیریت کتابخانه‌های وزارت فرهنگ که در حال خدمت هستند، ۱۴۱۲ کتابخانه می‌باشد و تنها در ۲۲ مورد از این کتابخانه‌ها، ارتباط اینترنتی وجود دارد و بیش از ۱۰۰۰ کتابخانه به دلایل مختلف امکان ارائه خدمات لازم را ندارند. حتی اگر همه کتابخانه‌ها نیز فعال باشند و از امکانات لازم برخوردار باشند در مقایسه با

جمهوری ترکیه به عنوان یک دولت ملی، که در مدرنیته شدنش تأخیر ایجاد شده است، ابتدا مجبور بود تا از یک امپراطوری که اکثریت آن را روستائیان تشکیل می‌دادند، برای خود یک ملت آگاه و باسواد ایجاد کند.

مؤسسين جمهوريت مي‌دانستند که مؤثرترین راه تحقق این موضوع، از طریق آموزش امکان‌پذیر خواهد بود. لذا با توجه به ایده‌آل‌های جامعه، در اجرای برنامه‌های آموزشی و پرورشی، که به سرعت در حال انجام بود، به بالا بردن درصد باسوادان و افزایش تعداد خوانندگان و نویسندگان و نیز ارائه همه‌گونه آموزش‌های لازم دیگر به روستائیان در مراکز عمومی اقدام کردند.

علی‌رغم گذشت ۸۰ سال از اعلان جمهوری، هنوز از رسیدن به سطح تمدن معاصر خیلی دور هستیم. دارای دموکراسی شلی هستیم که به طور مستمر دچار مداخلات نظامی شده و بیش از حد نیاز دارای حزب است، اما از جمع‌گرایی به اندازه کافی نصیب خود را دریافت نکرده است. بخصوص پس از وقایعی که در یکسال گذشته اتفاق افتاده است، دیگر ضرورتی برای توضیح اوضاع اقتصادی باقی نمی‌گذارد. خیلی وقت است که انسان‌ها باور خود را نسبت به عدالت از دست داده‌اند و به جای این که حقوق خود را در محکمه‌ها و دادگاه‌ها جستجو کنند، به سمت راه‌های مؤثرتری کشیده می‌شوند. در کشورمان میلیون‌ها نفر از خدمات درمانی محروم هستند و کسانی نیز که تحت پوشش خدمات بزرگترین سازمان بیمه دولتی هستند، از انتظار بر در بیمارستان‌ها رهایی نمی‌یابند...

به طور خلاصه یک حالت فرسایش و انحلال در هر زمینه‌ای محسوس است. بدتر از هر چیز این که، نمایش‌هایی که روشنفکران کمالیست. در زمینه آموزش و فرهنگ به آن کمر همت بسته بودند،

جدول ۱: تعداد کتاب برخی از کتابخانه‌های اروپا و آسیا

تعداد کتاب	نام کتابخانه
۹/۰۰۰/۰۰۰	کتابخانه دانش و تکنیک آذربایجان
۴/۴۰۰/۰۰۰	کتابخانه دولتی آذربایجان
۲/۵۰۰/۰۰۰	آکادمی دانش‌های آذربایجان
۴/۹۰۰/۰۰۰	کتابخانه مرکزی تکنیک بلغارستان
۱۳/۸۰۰/۰۰۰	کتابخانه دانشگاه هاروارد
۴/۷۰۰/۰۰۰	کتابخانه دانشگاه هان دور
۱/۰۵۰/۰۰۰	کتابخانه دانشگاه حیفا اسرائیل
۷۵۰/۰۰۰	کتابخانه عمومی قدس در اسرائیل
۱/۴۰۰/۰۰۰	کتابخانه متروپلیتن در ژاپن
۱/۴۰۰/۰۰۰	کتابخانه دانشگاه کوبه ژاپن
۵/۴۰۰/۰۰۰	کتابخانه آکادمی دانش‌های قزاق
۶/۱۰۰/۰۰۰	کتابخانه ملی قزاقستان
۵/۸۵۰/۰۰۰	کتابخانه تکنیک و دانش قرقیزستان
۲/۹۰۰/۰۰۰	کتابخانه دانشگاه ملی سنول کره
۳/۶۰۰/۰۰۰	کتابخانه ملی کره
۱/۵۰۰/۰۰۰	کتابخانه ملی مصر
۱۱/۰۰۰/۰۰۰	کتابخانه ملی پاریس
۱۰/۱۰۰/۰۰۰	دانشگاه یاله
۲/۵۰۰/۰۰۰	کتابخانه ملی یونان
۲/۰۰۰/۰۰۰	کتابخانه دانشگاه سلاتیک ارسطوی یونان

مشخص می‌شود که وضعیت درخشانی نداریم. در حالی که در ترکیه در ازای هر ۵۰۰۰۰ نفر یک کتابخانه عمومی وجود دارد، در انگلیس در ازای هر ۴۱۰۰ نفر، در اتریش در ازای هر ۲۴۵۱ نفر، در هلند در ازای هر ۱۲۵۰ نفر، یک کتابخانه عمومی وجود دارد. در کتابخانه‌های عمومی که تنها یک هزارم جمعیت کشورمان عضو آنها هستند، ۳۰۴ کتابدار علی‌رغم فارغ‌التحصیل بودن از دانشگاه با حقوقی بسیار ناچیز مشغول کار هستند. با این وضعیت باید گفت به طور متوسط در ازای هر پنج کتابخانه عمومی، یک کتابدار وجود دارد، در حالی که پرسنل موجود در کشورهای پیشرفته، آموزش کتابداری دیده‌اند. برای مثال در حالی که

همان طور که در این جدول، که انسان را ناراحت می کند، مشخص است، برای این که کتابخانه های کشورمان به استاندارد کتابخانه های کشورهای پیشرفته ارتقا یابد، باید برنامه مدرنیزه شدن یا نقشه و برنامه را بدون کوتاهی و نقصان به کار برد، زیرا مشکل تنها مربوط به کتابخانه های عمومی نیست؛ از کتابخانه های کودکان گرفته تا کتابخانه های مدارس و از کتابخانه های محلی تا کتابخانه دانشگاه ها، تمام حلقه های این زنجیر نیز باید وارد برنامه مدرنیزه کردن شوند. مدرنیزه کردن کتابخانه ملی که محققین ماهر و حرفه ای بیشتر به آنجا مراجعه می کنند، سرآغاز مناسبی جهت اجرای برنامه بلند مدت مدرنیزه کردن کتابخانه ها می باشد.

مشکلات کتابخانه ملی از زاویه دید خواننده

ترکیه یکی از کشورهایی است که کتابخانه ملی را خیلی دیر دایر نموده است. این کتابخانه که در ۱۶ آگوست ۱۹۴۸ افتتاح شد، به وسیله قانونی که در ۲۹ می ۱۹۵۰ در مورد تشکیل کتابخانه ملی صادر گردیده، هویت قانونی پیدا نمود. وظیفه و محدوده فعالیت کتابخانه ملی در ماده دوم قانون شماره ۵۶۳۲ تشکیلات کتابخانه ملی چنین بیان می شود: « کتابخانه ملی موظف است تا امکان تحقیقات فرهنگ ملی را فراهم ساخته و تمام آثار و اسنادی را که به این هدف کمک می کنند، در یک جا جمع کند. همچنین موظف است تا هر نوع فعالیت و تحقیق در مورد علم و هنر را میسر سازد. برای به جا آوردن این وظایف، کتابخانه ملی می تواند آثار و اسناد مورد لزوم را خریداری کرده و یا از راه های دیگر آنها را تهیه کند و می تواند هر نوع تأسیسات مورد نیاز جهت تصنیف، محافظت و ارائه برای استفاده عمومی را تهیه و یا خریداری نماید. در سال ۱۹۵۵ بوسیله قانون شماره ۶۵۶۸ مربوط به تشکیل کتابخانه های ملی و به همراه تبصره مربوط به قانون شماره ۵۶۳۲ وظیفه و حیطه فعالیت

کتابخانه ملی بدین شکل توسعه یافت: « در درون تشکیلات کتابخانه ملی یک انستیتوی کتاب شناسی تشکیل شده است. وظایف انستیتوی کتاب شناسی علاوه بر تهیه کتاب شناسی ترکیه و فهرست نویسی مقالات موجود در ترکیه، فراهم نمودن زمینه و ایجاد سهولت در هر نوع تحقیقات علمی از طریق تهیه کاتالوگ های مختلف از فهرست نویسی های انجام شده در موضوعات مختلف و انتشار آنها می باشد.

انستیتوی کتاب شناسی در عین حال، مشکلات مربوط به نشریات محلی و خارجی را که دانشمندان با آن مواجه هستند، حل کرده و وظیفه یک سازمان اطلاعات مرکزی را انجام خواهد داد. همچنین وظیفه ارسال آثار دوره ای چاپ شده، میکروفیلم و سایر مدارک بین کتابخانه های ترکیه و کتابخانه های دیگر کشورها را بر عهده دارد. «

نحوه خدمات کتابخانه ملی که در روزنامه رسمی تاریخ ۴ فوریه ۱۹۸۵ چاپ و به کار گرفته شده است، چگونگی استفاده خوانندگان و محققین را از کتابخانه ملی مشخص می سازد. در کشورمان که منتخبین قانون گذار، که پس از دوره تنظیمات، سعی دارند تا مشکلات را بوسیله وضع قانون حل نمایند، سعی دارند تنها به موضوع های ایده آلی که هیچوقت واقعیت نداشته اند اشاره نمایند. به بیان واضح تر، وقتی از زاویه خواننده نگاه شود، مشاهده می شود که کاربرد امروزی کتابخانه ملی به اندازه ناخوشایندی عقب تر از وضعیت ایده آلی است که در قوانین مشخص شده است. بررسی یکایک مشکلاتی که استفاده کنندگان کتابخانه ملی با آن روبرو هستند، این جدایی عمیق بین واقعیت ها و مسائل ایده آل را آشکارتر خواهد کرد.

مشکلات موجود در زمینه استفاده عمومی، عضویت و ساعات کار

بر اساس مقررات، افرادی غیر از اعضای شورای آموزش عالی، اعضای هیئت علمی دانشگاه ها، ارتشیان و کارمندان، افراد شاغل اتاق های اصناف، بازنشستگان و دانشجویان، امکان بهره برداری از کتابخانه ملی را ندارند.

عضویت در کتابخانه ملی و یا تمدید مدت عضویت در روزهای آخر هفته امکان پذیر نیست. کارت میهمان به اعضای که به همراه خود میهمانی

را نیز به کتابخانه ملی می آورند، داده نمی شود. این گونه افراد جای مناسبی برای این که منتظر اتمام کار اعضای کتابخانه ملی شوند، ندارند و مجبور هستند در بخش ورودی که دستشویی و تلفن ندارد، منتظر بمانند.

کتابخانه ملی در طول هفته بین ساعت های ۹ صبح تا ۲۱ و در آخر هفته یعنی شنبه و یکشنبه (البته بر اساس تقویم ترکیه) نیز از ساعت ۹/۳۰ صبح تا ۱۸/۳۰ باز است.

محققین فقط در روزهای وسط هفته از ساعت ۹ تا ۱۲ و از ساعت ۱۳/۳۰ تا ۱۶/۳۰ می توانند کتاب دریافت کنند؛ لذا می بینیم تمام این راهبردهایی که با فهم و درک کتابداری مدرن سازگار نمی باشد باعث دوری محققین و مطالعه کنندگان از کتابخانه ملی شود.

یکی از مهم ترین مشکلاتی که محققین در کتابخانه ملی با آن مواجه هستند، این است که در زمانی واحد نمی توانند هم از کتاب های چاپ شده در سالن مطالعه عمومی و هم از آرشیو نشریات دوره ای استفاده کنند، لذا کتابخانه ملی علی رغم این که موظف است هر نوع فعالیت علمی و هنری و تحقیق را آسان نماید، ولی در انجام وظیفه موفق نبوده و محققین در شرایط سختی هستند.

لوازم موجود در کتابخانه ملی بیشتر در داخل کتابخانه مورد استفاده قرار می گیرد و به طور استثنائی به کتابخانه ها و مؤسسات به صورت امانت تحویل داده می شود. در کتابخانه ملی از سیستم باز که باعث می شود خواننده به طور مستقیم با کتاب ارتباط داشته باشد، خبری نیست، به همین دلیل، محققین برای این که به لوازم مورد نیاز خود دست یابند، مجبور به تکمیل فرم درخواست هستند و در یک بار حداکثر با سه فرم درخواست می توانند مراجعه کنند. در کتابخانه ملی جهت دریافت کتاب علاوه بر استفاده از کارت های کاتالوگ، استفاده از سیستم کامپیوتری نیز ممکن است. از طرفی دیگر،

علاوه بر پیچیدگی بیش از حد سیستم کامپیوتری، ارائه اطلاعات به کامپیوتر توسط افرادی که زبان خارجی نمی دانند صورت می گیرد، که این امر گهگاه موجب بروز مشکلات جدی می شود.

مهمترین دلیل این که کیفیت خدماتی در کتابخانه ملی پایین تر از سطح استانداردهای مدرن می باشد، این است که از پرسنل کتابخانه تنها ۲۰ نفر آموزش کتابداری دیده اند. در ضمن این افراد نیز از انگیزه مادی و معنوی بی بهره هستند. اکثریت مابقی پرسنل نیز آموزش ندیده اند و کاری را که برای آن اهمیتی قائل نیستند، انجام می دهند که به همین دلیل کارشان به اندازه کافی مفید واقع نمی شود. همه موارد مذکور گفتگوی بین متصدیان کتابخانه و مراجعه کنندگان را به نحو نامناسبی تحت تأثیر قرار می دهد. در نهایت می توانیم بگوییم که امروز کتابخانه ملی از وظایفی که طبق قانون

برایش پیش بینی شده، منحرف گردیده است. کتابخانه ملی که برای استفاده محققین ماهر و حرفه ای تشکیل شده است، به دلیل ناکافی بودن کتابخانه های عمومی، محلی، کودک، دانشگاه و کتابخانه های دبیرستان و مدارس ابتدائی در شهر آنکارا، به محل مطالعات درسی دانش آموزان تبدیل شده است که این مسئله واقعاً ناراحت کننده است. جدول ۲: اطلاعات آماری مربوط به مدیریت کل کتابخانه ها

جامعه ای علمی و تغییر ذهنیت

در هفته آخر ماه مارس گذشته مراسمی به عنوان سی و هشتمین سال برگزاری هفته کتابخانه برگزار شد. جامعه کتابداری مثل سال های قبل، باز هم در مورد موضوعات مختلف، و با برنامه هایی شامل کنفرانس ها و سخنرانی ها دور هم جمع شدند. دست اندرکاران امور کتابخانه که از علاقه و حمایت

جدول ۲: اطلاعات آماری مربوط به مدیریت کل کتابخانه ها

۲۰۰۱	۲۰۰۰	۱۹۹۹	۱۹۹۸	۱۹۹۷	۱۹۹۶	
۱/۴۱۲	۱/۴۰۳	۱/۳۷۳	۱/۳۴۳	۱/۳۱۰	۱/۲۶۰	تعداد کتابخانه
۱۲/۲۲۱/۳۹۲	۱۲/۱۸۱/۳۳۰	۱۱/۹۳۰/۲۲۹	۱۱/۵۹۸/۴۴۴	۱۱/۲۹۶/۳۹۱	۱۰/۸۹۹/۱۲۷	تعداد کتاب
۱۱/۶۹۸/۶۰۲	۱۹/۹۰۳/۳۵۶	۲۰/۷۳۲/۷۱۲	۲۰/۵۱۵/۱۷۱	۲۳/۱۲۱/۷۲۵	۲۲/۵۳۳/۴۴۹	تعداد خواننده
۲۵۴/۰۰۷	۳۸۶/۷۹۰	۳۹۸/۷۲۳	۴۹۸/۱۸۰	۹۷۰/۳۱۶	۱/۰۰۴/۶۸۱	تعداد اعضا ثبت نام کرده
۲/۱۶۴/۳۲۴	۲/۹۲۶/۳۱۴	۴/۱۱۷/۷۸۶	۴/۱۳۰/۳۱۹	۴/۷۰۷/۶۸۷	۴/۵۰۷/۵۰۸	تعداد کتابهای امانت داده شده
۳/۵۵۳	۸/۹۰۵	۹/۷۶۳	۹/۳۸۳	۸/۳۵۲	۸/۲۰۷	تعداد کتابهای جمع آوری شده
۱/۵۴۳	۲/۳۵۷	۲/۲۳۵	۲/۵۱۵	۲/۴۹۹	۲/۴۰۵	تعداد نشریات جمع آوری شده
۱۳/۸۶۲	۱۰/۳/۱۹۴	۲۰/۱/۲۶۲	۲۴۹/۵۰۵	۲۳۸/۹۷۳	۱۲۹/۴۵۰	مقدار کتابهای خریداری شده
۱۲۲	۱۱۸	۱۰۰	۱۱۴	۷۹	۶۳	تعداد نشریات مورد اشتراک
۱۶/۴۷۵	۳۸/۴۱۸	۶۳/۷۸۵	۸۰/۸۴۱	۶۳/۱۸۶	۹۷/۳۸۴	تعداد کتابهای مجلد
۲/۸۷۳	۲/۹۲۳	۳/۰۶۷	۳/۲۱۲	۳/۱۶۲	۳/۲۸۵	تعداد کارکنان

* این اطلاعات مربوط به پایان ماه ژوئن ۲۰۰۱ می باشد.

جدول ۳: کتابخانه های سیار

۲۰۰۱	۲۰۰۰	۱۹۹۹	۱۹۹۸	۱۹۹۷	۱۹۹۶	کتابخانه های سیار
۶۸	۶۸	۶۷	۷۰	۷۰	۷۲	تعداد کتابخانه های سیار
۱/۴۰۴	۱/۳۴۳	۱/۳۶۰	۱/۴۰۵	۱/۳۹۷	۱/۵۶۴	تعداد اعضای در حال خدمت
۱۴۷/۷۹۰	۱۳۷/۸۴۵	۱۶۰/۳۸۳	۱۵۵/۳۱۳	۱۵۷/۸۶۰	۱۶۴/۴۰۷	تعداد کتاب
۳۱/۰۶۳	۳۴/۹۱۰	۳۷/۷۵۳	۶۲/۰۷۴	۱۳۹/۷۳۵	۱۵۲/۱۰۷	تعداد اعضا ثبت نام کرده
۲۲۶/۵۵۸	۵۰۳/۵۵۷	۵۱۹/۱۹۰	۵۱۳/۱۷۵	۴۴۰/۶۵۵	۶۲۴/۸۱۰	تعداد کتاب امانت داده شده

* این اطلاعات مربوط به پایان ماه سپتامبر سال ۲۰۰۱ می باشد.

دولت و هم چنین جامعه محروم هستند، در بستری از ناامیدی مشکلاتی را که سال هاست با آن دست و پنجه نرم می کنند، را در دستور کار قرار داده و در خصوص برخی راه حل ها بحث و بررسی کردند؛ در حالی که در هیاهوی روزمره کشور، حتی صدایشان شنیده نشد. اما در نهایت همه چیز، همان طور که انتظار می رفت به پایان رسید و تا کنفرانسی دیگر، کتابخانه ها و دست اندرکاران امور کتابخانه ها، با سرنوشت خود تنها گذاشته شدند.

در ترکیه حل مشکلات کتابخانه ها و امور کتابداری، در ابتدا مستلزم به جای آوردن دو شرط می باشد: نخست این که به حالت جامعه ای که با علم زندگی می کند، در آیم؛ دوم این که باید ذهنیتی را که به مقوله فرهنگ با این تعبیر که «اگر نباشد نیز می شود» نگاه می کند، تغییر داد و بودجه ای را که برای امور فرهنگی تعیین شده است، افزود.

در یک جامعه، استواری و پایداری تشکیلات کتابخانه ها قبل از هر چیز وابسته به روابطی است که مردم با علم و دانش برقرار می کنند. در ترکیه، برای به وجود آمدن توده ای از خوانندگان که به اصرار می خواهند از کتابخانه هاشان حمایت کنند، باید شرایطی را فراهم کنند تا پروژه علم مداری و دانش محوری را به انجام رسد. و شرایطی را فراهم کنند که روابط جامعه را با دانش سازماندهی و مستحکم نماید.

در کشوری که بودجه فرهنگی تا این حد پایین باشد، رسیدن به سطح تمدن معاصر دشوار و مستلزم صرف وقت خواهد بود. لذا باید این تصور را که، در شرایط بحران اقتصادی باید هزینه های فرهنگی را محدود ساخت، تغییر داد.

۱۵
شماره پانزدهم

